

EGYÜTT A SZABADSÁGÉRT A FASIZMUS ELLEN

(VISSZAEMLEKEZÉS)

Fábry József

Az Ottilia-hegy már jóval a második világháború kitérése előtt is kedvelt kirándulóhelye volt a kassai turistáknak és a sielőknek. A hegy egyik vonulata, csúcsa alatt épült az egyemeletes, jól felszerelt, konyhával is ellátott Lajos-menedékház. Építői még álmukban sem gondoltak arra, hogy a békés hegyeket járó turisták és a sísport kedvelői részére emelt épület 1944 telén milyen ideális szálláshelyül szolgál majd a Petőfi Sándor nevét viselő magyar, szlovák és az Alekszandr Nyevszkijről elnevezett orosz—szlovák partizánosztagok tagjainak.

A partizántaktika szerint az ellenség által megszállott területen egy helyen nem tartózkodhatnak hosszabb ideig a partizánok. Ennek megfelelően mi is gyakran, 2—3 naponként, változtattuk szálláshelyünket a környező falvak, Aranyida különböző falurészei, valamint Hilov, Felsőtőkés, Mekszikóhámor községi települések között. A legcélszerűbb helynek azonban mégiscsak a Lajos-menedékház bizonyult, mert Kassától aránylag messze, 20—25 km-re, a legközelebbi, a fent említett lakott helységektől is 2 1/2—3 óra járásnyira volt a hegyekben, de ahonnan mi eredményesen le-le tudtunk csapni a falvak népét zsaroló német csapatokra és az akkor már Szálasit szolgáló magyar csendőrökre. A menedékházat télen magas hótakaró fedte, megközelítését hófúvások által eltorlaszolt erdei és turista útjai is megnehezítették.

Az irdatlan erdők és a nagy hó viszonylag biztonságot nyújtott számunkra. Ám sem ez, sem az a tény, hogy minden irányban a megközelíthető utakon őrszemek vigyáztak, nem csökkentette sem a pihenő partizánok, sem a parancsnoki törzs éberségét; minden pillanatban készek voltak a harcra.

1944 december második felében az arcvonalból hallható ágyúdörej is elhallgatott. Ilyenkor — különösen, ha egy-egy pillanatra a szél is megcsendesedett — a hold fényében úgy rémlett, hogy a távolba néző hegyek mögött húzódó arcvonal már egész közel van. A valóságban azonban még légvonalban is 30—40 km-re lehettek tőlünk a felszabadító szovjet csapatok. A mindennapos harcoktól kimerült, fáradtságtól elcsigázott osztag partizánjai gyakran kérdezték egymástól — és sokszor tőlünk, a törzs tagjaitól — vajon mikor jön már el a felszabadulás, milyen híreket közölt a rádió, hol húzódik az arcvonal, vajon elérték-e már a felszabadító csapatok Hidasnémeti—Jánok

vonulat. Folyt a reményteli találgatás; vajon hogyan fogadnak majd minket, magyar és szlovák partizánokat a frontkatonák, a szovjet elvtársak.

Ebben az időben jutott tudomásunkra — az egyre szaporodó jelentések-ből —, hogy egymás közelségében tanyázunk a rudnoki fürdőbe befészkelte Bene János Ferenc őrnagy, volt szegedi nyilas fakeskedő¹ parancsnoksága alá tartozó és magukat halálfejes SS „Fehér cinege”, sőt megtévesztés céljából „Petőfi-dandár” fehér partizánoknak nevezett bandával

A környékbeli szlovák és magyar lakosságot rémitgették, fosztogatták és zsarolták. Azt terjesztették, hogy azért, mert vörös partizánokat rejtegetnek és élelmeznek, bosszút állnak rajtuk, főként a szegény aranyidaiakat zaklatták, mivel Aranyidán és környékén több esetben megütköztünk velük.

Egyik összecsapásunk után az aranyidaiakon úgy álltak bosszút — támadásuk kudarcba fullasztásáért —, hogy páncélökölrel rátámadtak a békés lakosságra és két házat felgyújtottak.

A Hidasnémeti és környékéről erőszakkal magukkal hurcolt levették közül sokan megszöktek és önként hozzánk csatlakoztak. Ezek elmondták, mire oktatták őket. Bene és egy Balog nevű *szepsi* nyilas tanító — aki a felelősségrevonás elől 1945-ben Svédországba emigrált — nagy hangon beszéltek arról, hogy milyen nemes célokat szolgálnak, és feladatuk a környékbeli vörös partizánok megsemmisítése, a közeli front mögötti hátország biztosítása, majd az arcvonal elvonulása után az „ellenség” hátában romboló, felforgató fehér partizánvétekezés folytatása.

A hozzánk átállt levették azt is elmondták, hogy a parancsnoki kar gerince az egész országból, de főként a környékről összeverbuvált nyilas főkolomposokból áll. A légénységi állomány többségét különböző javítóintézetekben nevelt suhancokból, katonakötelesékké serdült fiatalokból szedték össze. Ez a magát büszkén halálfejes SS-eknek nevező banda gátlástalanul rabolt, gyilkolt és gyújtogatott. Láttuk, éreztük, hogy a környékbeli lakosság cselekvést vár tőlünk.

A Petőfi Sándor partizánosztag törzse — Fábry József parancsnok, Ráthy János komisszár és Pataki Pál törzsfőnök —, valamint az Alekszandr Nyevszkijről elnevezett partizánosztag törzse, Karaszjev Viktor parancsnok (ma a Szovjetunió Hőse) és osztagának lengyel nemzetiségű Vronszkij komisszárja 1944 karácsonya előtt határozta el, hogy kifüstöli, felszámolja ezt a sok kárt okozó fasiszta bandát. Az összehívott haditanácson megállapítottuk, hogy a már addig rendelkezésünkre álló felderítési adatok ismerete, az elhelyezkedésükről, védelmükről összegyűlt adatok elégségesek ahhoz, hogy sikeresen rajtaüssünk a rablóbanda tanyáján. A vállalkozást december 26-ra terveztük. Felderítettük, hogy mely irányokból, mely utakra hány fős őrséget állítottak ki, megállapítottuk, hogy mind az északi, mind a déli erdő felől húzóakna védelmi rendszer van kiépítve — körülbelül 250—300 méterre az elhelyezkedési körletüktől. Az Aranyidán elfogott felderítő járőröktől megtudtuk, hogy a húzóaknak elsősorban riasztás céljára szolgálnak.

Alaposan átgondoltuk a tennivalókat. A támadás tervét a lagapróbb részletekig kidolgoztuk. Ekkor már negyedik napja tanyáztunk a Lajos-menedékházban. A 80 főből álló vállalkozó csoportot elégségesnek tartottuk a feladat végrehajtására. Karaszjev alezredes az akcióban való részvételre osztagának 20 partizánját jelölte ki Vronszkij őrnagy parancsnoksága alatt. Mi egy 60 főből álló, válogatott partizáncsoportot szerveztünk Fábry Józsefnek, az egység parancsnokának vezetése alatt. Szakaszparancsnoknak Pataki Pált, törzsparancsnokot, volt tizedest és Csizmadia István tizedest, ejtő-

¹ 1965 októberében 15 évi börtönbüntetésre ítélték el.

ernyős partizánokat jelöltük ki. A helyismeretekkel rendelkező vezető a két szlovák, az aranyidai Toplánszki László fiatal erdőőr és a rudnoki Tóth László bányász lett. Az erdei utakat és gyalogösvényeket mindketten kiválóan ismerték.

A hold már útjának felénél járt az égen, amikor mi is felsorakoztunk az induláshoz. 22 óra volt. Dérnevelő, tejszerű köd szállt a völgyből. Indulás előtt a Lucskára való Dolny József szakácsunk meleg kolbászt és forró teát adott. Még egy utolsó rövid eligazítás hangzott el, amit a két parancsnok tartott a vállalkozásra induló partizáncsoportnak.

— Amint már Önök, partizán bajtársak, is régebben hangoztattak, eljött az ideje, hogy rajtaüssünk a halálfejes banditákon. Leleményességünkön, bátorságunkon és határozottságunkon múlik a siker. Felderítési adataink ki-elégítőek és a csapás váratlansága biztosított — mondották. Nagy volt a bizakodás. Éreztük, hogy most egy nehéz harci feladatot fogunk végrehajtani.

Ezt követően libasorban elindult a néma menet. Előőrsként önként vállalkozó biztosító mozgó járőrök mentek. Mátrai Lászlóval, az előre küldött járőr parancsnokával megbeszéltük a jelzéseket. Ez főként zseblámpával adandó jelek rendszerére épült. Mátrai László — akit 1945 január első napjaiban fáradságtól kimerülten, alva ezek a banditák elfogtak és kegyetlen kínzások közepette egy óvatlan pillanatban főbelötte magát — láthatóan örült a rábízott feladatnak. Nem az első bevetésre indult. Már több esetben volt megbízva önálló akciók végrehajtásával, amikor ő volt a parancsnok. Rábíztuk a járőr vezetését. Vele volt az ugyancsak rajparancsnoki beosztásban levő, gazdag tapasztalatokkal rendelkező Tóth László bányász is.

A harcra felkészült partizánok némán ballagtak az erdő csendjében. Ki mire gondolt — ki lenne a megmondhatója, talán a harc kimenetelére, a békére, a tavaszra, a viszontagságos életre, a hazára, az otthonra és talán egy kicsit a halálra is . . .

Az égbolt lassan kitisztult, a messzeségben a csillagok milliói ragyogtak, a tisztásokon kivilágosodott, a sötétség az erdő sűrűjébe húzódott. A sápadt fényben menetelő partizánok teste sem vetett árnyékot. A deresen fehérlő mezőben a puskákkal, géppisztolyokkal, golyószórókkal és kezigránátokkal felszerelt partizánok nesztelenül mozogtak előre.

Két órás menetelés után elértük Aranyida szélét. A községből kivezető úton a rudnoki fürdő még fél órai járásra volt. Az objektum megközelítésére Aranyidától még egy órás utat terveztünk.

Az Aranyida-Hilov völgyéből csend és hideg áramlott. A köd kínos lassúsággal emelkedett. Az előrehaladás nagyon körülményes volt, de Toplánszky László, az Aranyidai erdőőr jól ismerte az utakat és a terepviszonyokat.

Aranyida széléhez érve — a biztosítás megszervezése után — rövid pihenőt tartottunk. A felderítő járőr a sötétség leple alatt a házak között és a községekből a rudnoki fürdőhöz kivezető út irányában felderítést végzett. Ólomlábon járt az idő. A csipős hideg kellemetlenné tette a huzamosabb pihenést, utunkat azonban nem folytathattuk, mert a felderítők még nem tértek vissza. Az éj csendjében egy ismeretlen madár repülte át vijjogva a völgyet. Figyelmesen nézelődtünk, hallgatóztunk. Mintha emberek jönnének. Jöttek is a kiküldött felderítők. Elsőnek Toplánszky László alakja bukkant elő a homályból, majd Mátrai, őt követték a többiek, közöttük a már általunk jól ismert, tagbaszakadt, széles vállú helybeli öreg bányász, az ötvenéves Foczkó Gusztáv. Foczkó az előző napok egyikén külön megbízást kapott: még egyszer a lehető legpontosabban derítse fel a halálfejesek tanyája körüli

helyzetet. Ő ennek a megbízatásnak eleget is tett és a következőket jelentette:

— A halálfejes SS-ek mitsem sejtenek, nyugodtan töltik a karácsonyi ünnepeket. Sikerült megtudnom, kipuhatolnom az őrség felállítási helyét, létszámát és az aknazár telepítési rendszerét. Négy irányban kiállítva 2—2 fős őrség, három irányból az utakon golyószórával vannak ellátva és óránként váltják egymást — mindig órákor. Az aknazárról annyit sikerült megtudnom, hogy inkább riasztó célzatú és főként az erdő északi részében, háromszoros vonalban van elhelyezve. De azért kisebb sérülést okozhat. Egy levente — szórakozás közben — azt is elfecsegte, hogy a sűrűbb erdőrészekben hézagok is vannak kihagyva. Egy idősebb magyar tiszt társaságában német őrnagy jár ki időnként hozzájuk, úgy látszik német ellenőrzés alatt vannak. Az ünnepek előtt voltak kint éppen sleppjükkel és ottlétük éjszakáján nagy dáridózást csaptak. Bene őrnagy hivalkodott is a nagy németbarátságával.

Vronszkij később félre hívott és bizalmasan megkérdezte, mit szólok mindahhoz, amit az öreg elmondott. Határozottan kijelentettem, hogy az idős bányász közlései megegyeznek az eddig szerzett adatainkkal. Megbízható, nincs okunk a kételkedésre. En már több mint egy évtizede ismerem őt, még a München előtti Csehszlovák Köztársaság idejéből, mint szervezett kommunistát, amikor a Rozsnyó melletti csucsomi bányában dolgozott, mert odahaza közelebb nem kapott munkát, illetve elbocsátották, mint veszélyes kommunistát.

Vronszkij őrnagy és a többi parancsnokok megnyugodtak és kielégítőnek tartották a rendelkezésünkre álló felderítési adatokat. Tóth Laci rudnoki és Hermann Pali nagyecsedí partizán ott maradtak a fürdőhöz vezető út közelében, amíg mi be nem érjük őket.

— Azt hiszem helyesen döntöttem így, jelentette Mátrai partizán, a felderítők parancsnoka —, amikor érdeklődtem utánuk.

— Indulhatunk? — kérdezte Vronszkij őrnagy.

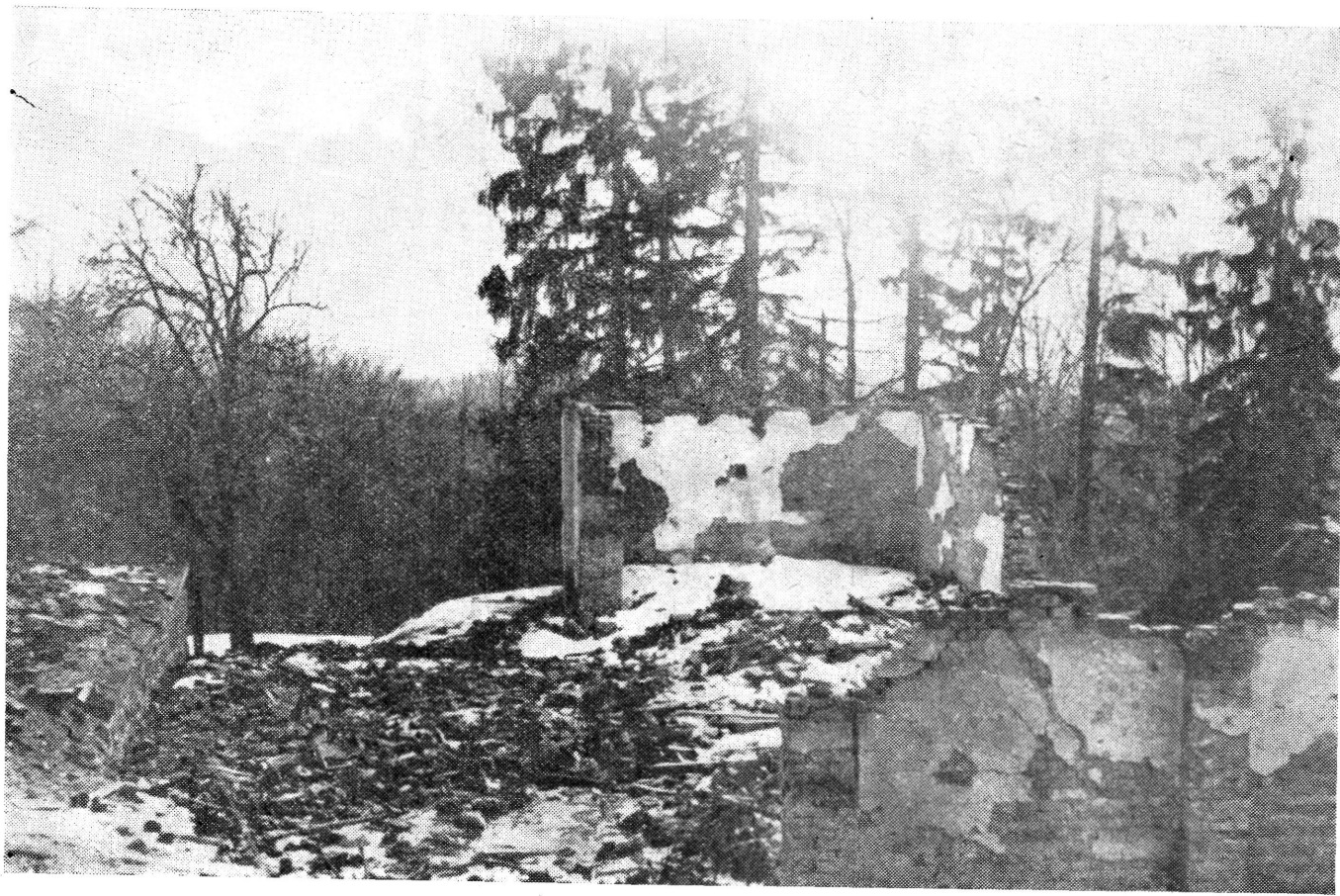
— Igen — mondtam, majd órára pillantva hozzátettem —, most 24 óra van, úgy számítsuk ki az időt, hogy egy órán belül, egész lassú tempóban, az utolsó 500 métert mintegy lopakodva tegyük meg északról megközelítve az erdő felől a fürdő épületeit.

A partizánok a 20 perces várakozás alatt kissé dideregtek, de hangulatuk kitűnő volt. Égtek a harci vágtyól.

A menet ismét elindult. A felderítőket Toplánszky Laci vezette, minket pedig az öreg bányász 100 méterre követve őket. Úgy ismerték a terepet, mint a tenyerüket, hiszen békeidőben gyakran barangolták be ezeket az erdőket, ha másért nem, hát gombaszedés céljából.

Libasorba fejlődve, nesztelenül, némán ballagtunk. Többször megálltunk és hallgatoztunk. A tervezett egy órás menet után elértük a fürdő felett azt a helyet, ahonnan már balra fordulva az erdőben irányt változtathattunk az épületek megközelítésére. 2—3 méter szélességű távközoeket határoztunk meg és lassan lopakodtunk előre, ügyelve arra, hogy az erdőben minél kevesebb zajt üssünk. Előre megbeszéltük, hogy amikor elérjük a húzóaknak vonalát és esetleg robbanások is történének, akkor magasra emelt lábakkal meggyorsítjuk lépteinket, az ismételt robbanások esetén pedig egy-egy géppisztolysorozatot is kilövéünk az épületek irányába.

Robbantak is a húzóaknak. Néhány könnyebb sebesülést is okoztak. Ilyenkor a sérült jobb, illetve bal szomszédja visszafordult és a sebesültet megfelelő segélynyújtásban részesítette. Szerencsére csak egy orosz partizántársunk sebesült meg úgy, hogy kötözésre is szorult. Miután az aknazáron



A partizánok által felrobbantott lőszeraktár Rudnok fürdőn

átgázoltunk, összetüzet nyitva támadtunk a fürdő épületeire. Az ellenség biztosításul felállított őrei a nagy csetepaté hallatára — mint ahogy utóbb kiderült — elmenekültek, ki merre látott, csupán az Aranyida felé vezető út irányából szólalt meg a golyószóró, de miután abba az irányba összpontosította balszárnyunk a tüzet, azok is hamar elhallgattak. Partizánjaink bekerítették és lefegyverezték őket. A zöm pedig megkezdte az általános támadást három oldalról a fürdő épületeinek birtokba vételére. Egymás után robbantak a kézigránataink az épületek körül és a belső udvarokon. Jómagam is a nálam levő mindkét F—1 orosz mintájú kézigránatot bedobtam a belső udvarokba. Mint utóbb kiderült, az álmában meglepett bandának nem jutott ideje ellenállásra. A „fejések” az első lövések hallatára hanyat-homlok elmenekültek, otthagya a személyi állomány jelentős részét. Ekkor kiadtuk a „Tüzet szüntess!” parancsot. Az előre megbeszélt terv szerint a fürdőt megközelíthető utakra 2—2 fős őrséget állítottunk fel, mi pedig behatoltunk a lakóhelyiségekbe, megkezdtük az épületek átkutatását, a banda tagjainak összegyűjtését. A félelemtől reszkettek, némelyiküket az ágy alól, szekrényből és egyéb búvóhelyekről szedtük ki. Ezek voltak az addig a lakosság előtt hetvenkedő „fiatal vitézek”.

A fürdő helyiségeiben felhalmozott sok fegyver, lőszer, élelmiszer meglepő volt. Tanakodtunk, hogy mit kezdjünk a hadizsákmánnyal. Aztán megszületett a döntés: amit a foglyaink és mi magunk elbírnak vinni, azt elvisszük, a többit felgyűjtjük és főként a tüzérségi lőszert felrobbantjuk. 56 „vitézt” gyűjtöttünk össze. Ezeket az Aranyida felé vezető úton őrizet mellett tartottuk addig, amíg a partizánjaink zöme a zsákmányt szedte össze, zsákokba rakta és kicipelte a foglyok közelébe. Bizony jócskán volt elszállítani való. Még a partizánoknak is jutott, amit felváltva kellett vinnünk. Aztán Pataki Pál parancsnoksága alatt elindítottuk a foglyokat kísérő menetet. Mi, a törzs tagjai pedig, amikor már megállapítottuk, hogy a többi holmival nem tudunk mit kezdeni, egymás után gyűjtöttuk fel a különböző helyiségeket. Legutoljára hagytuk a tüzérségi lőszerral megtöltött raktárat. Dolgunk végeztével mi is elindultunk a menet után. Alig haladtunk 3—400 métert, hatalmas robbanás rázkódtatta meg a levegőt, aztán még több kisebb-nagyobb detonáció. Az első robbanás olyan erős volt, hogy mi is földre vágódtunk, nehogy a légnyomás vagy a szertehulló repeszdarabok kárt tegyenek bennünk. Messze világítottak a magasba csapó lángok. Amikor január első felében átmentünk az arcvonalon, akkor a Teodor Vladimirescu hadosztály román katonái és a szovjet tisztek kérdezgették, hogy miféle robbanás volt az december 27-re virradó éjszakán az akkor még aránylag nagyon mélyen levő arcvonal mögött. Ők még nem tudhatták, de a hadsereg-törzsnél Hevesben már igen, mert az előttünk néhány nappal az arcvonalon áttörő Alexander Nyevszkij nevet viselő partizáncsoport parancsnokai ezt már jelentették.

Éjjel 3—4 óra között értünk vissza a Lajos-menedékházba. Ekkor Ráthy János, egységünk akkori komisszárja átvette a pihenésben otthon maradt partizánokkal a foglyok őrzését, majd virradat után megkezdte kihallgatásukat. Bizony akadtak közöttük vitézkedő, népellenes, kegyetlenkedő bűnösök, akik elnyerték méltó büntetésüket. Zömük megtévesztett levante volt, akiket önkéntes jelentkezés alapján magunk közé fogadtunk. A kiskorúakat és, akik vonakodtak közénk állni, azokat átadtuk Aranyida község elöljáróságának azzal, hogy helyezze el őket és folyamatosan engedje őket haza, útravalóul adva, hogy még egyszer nem találkozhatnak a partizánokkal, mert akkor nagy baj lesz. A megbízhatóbbak közül hárman arra is vállalkoztak, hogy pontos felderítés céljából elmennek Bene János Ferenc és megmaradt ban-

dája akkori helyzetét felderíteni, és két, de legfeljebb három napon belül visszajönnek. Nem tértek vissza. Másirányú felderítés és a lakosságtól szerzett értesülések alapján tudomásunkra jutott, hogy ezeket a felderítésre küldött fiúkat Benéék elfogták és azzal az indokkal, hogy a partizánok küldték hozzájuk a személyi állomány megmérgezésére, Jászóújfalu magnezitbányája telepén kivégezték őket. Ezt Bene János Ferenc, mint háborús bűnös, 1965 szeptemberében a Budapesti Fővárosi Bíróság tárgyalásán be is ismerte.

